



REPUBLIKA E KOSOVËS - REPUBLIKA KOSOVO - REPUBLIC OF KOSOVO
GJYKATA KUSHTETUESE
USTAVNI SUD
CONSTITUTIONAL COURT

Priština, dana 23. decembra 2024. godine
Br. Ref.: AGJ 2592/24

PRESUDA

u

slučaju KI118/23

Podnosilac

Shehide Muhadri

**Ocena ustavnosti presude Ac. br. 530/2016 od 30. marta 2023. godine
Apelacionog suda Republike Kosovo**

USTAVNI SUD REPUBLIKE KOSOVO

u sastavu:

Gresa Caka-Nimani, predsednica
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, sudija
Bajram Ljatifi, sudija
Safet Hoxha, sudija
Radomir Laban, sudija
Remzije Istrefi-Peci, sudija
Nexhmi Rexhepi, sudija
Enver Peci, sudija i
Jeton Bytyqi, sudija

Podnosilac zahteva

- Zahtev je podnela Shehide Muhadri iz opštine Lipljan (u daljem tekstu: podnositeljka zahteva), koju zastupa Sabri Kryeziu, advokat iz Lipljana.

Osporena odluka

2. Podnositeljka zahteva osporava ustavnost presude [Ac. br. 530/2016] Apelacionog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Apelacioni sud) od 30. marta 2023. godine.
3. Osporena presuda je podnositeljki zahteva uručena 4. maja 2023. godine.

Predmetna stvar

4. Predmetna stvar ovog zahteva je ocena ustavnosti presude [Ac. br. 530/2016] Apelacionog suda od 30. marta 2023. godine, kojom su, prema navodima podnositeljke zahteva, povređena njena prava zagarantovana članovima 24. [Jednakost pred zakonom] i 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav) u vezi sa stavom 1. člana 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima (u daljem tekstu: EKLJP).

Pravni osnov

5. Zahtev je zasnovan na stavovima 1. i 7. člana 113. [Jurisdikcija i ovlašćene strane] Ustava, članovima 22. (Procesuiranje podnesaka) i 47. (Individualni zahtevi) Zakona br. 03/L-121 o Ustavnom sudu Republike Kosovo (u daljem tekstu: Zakon) i pravilu 25. (Podnošenje zahteva i odgovora) Poslovnika o radu Ustavnog suda Republike Kosovo (u daljem tekstu: Poslovnik).
6. Dana 7. jula 2023. godine, Poslovnik o radu Ustavnog suda Republike Kosovo br. 01/2023 objavljen je u Službenom listu Republike Kosovo i stupio na snagu 15 (petnaest) dana nakon njegovog objavljivanja. Shodno tome, prilikom razmatranja zahteva, Ustavni sud Republike Kosovo (u daljem tekstu: Sud) se poziva na odredbe gore navedenog Poslovnika. S tim u vezi, shodno pravilu 78. (Prelazne odredbe) Poslovnika o radu br. 01/2023, izuzetno će pojedine odredbe Poslovnika o radu br. 01/2018, nastaviti da se primenjuju na predmete koji su registrovani u Sudu pre njegovog stavljanja van snage, samo ukoliko su i u meri u kojoj su povoljnije za stranke.

Postupak pred Ustavnim sudom

7. Dana 6. juna 2023. godine, podnositeljka je podnela svoj zahtev Sudu.
8. Dana 8. juna 2023. godine, predsednica Suda je odlukom [GJR. KI118/23] imenovala sudiju Nexhmija Rexhepija za sudiju izvestioca, te odlukom [KSH.KI118/23] imenovala članove Veća za razmatranje, sastavljenog od sudija: Bajram Ljatifi (predsedavajući), Safet Hoxha i Remzije Istrefi-Peci (članovi).
9. Dana 11. marta 2024. godine, sudija Jeton Bytyqi je položio zakletvu pred predsednicom Republike Kosovo, čime je započeo svoj mandat u Sudu.
10. Dana 5. novembra 2024. godine, Veće za razmatranje je razmotrilo izveštaj sudije izvestioca i jednoglasno iznelo preporuku Sudu o prihvatljivosti zahteva. Istog dana, Sud je nakon većanja i glasanja, utvrdio da je osporena presuda u saglasnosti sa odredbama člana 31. Ustava, kao i sa stavom 1. člana 6. EKLJP-a.

Pregled činjenica u slučaju

Prvi zahtev KI145/20

11. Sud podseća da podnositeljka podnosi zahtev Sudu po treći put. Podnositeljka zahteva je prvi zahtev [KI145/18] podnela zajedno sa M.M. i S.I., kojim su osporili ustavnost presude [Ac. br. 530/2016] Apelacionog suda od 18. juna 2018. godine. U tom slučaju, Sud je, dana 19. jula 2018. godine, utvrdio povredu člana 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava u vezi sa stavom 1. člana 6. (Pravo na pravično suđenje) EKLJP-a, zbog izostanka obrazloženja sudske odluke u vezi sa neispitivanjem navoda o povredi člana 24. Ustava od strane Apelacionog suda. Kao rezultat toga, dana 10. decembra 2019. godine, Apelacioni sud je u ponovljenom postupku, i u izvršenju presude Suda u slučaju KI145/18, doneo presudu [Ac. br. 530/2016], kojom je (i) odbio, kao neosnovanu, žalbu podnositeljke zahteva, i (ii) potvrdio presudu [C. br. 19/2015] Osnovnog suda u Prištini - Ogranak u Lipljanu - Opšte odeljenje od 11. novembra 2015. godine.

Drugi zahtev KI49/20

12. Podnositeljka zahteva je protiv presude [Ac. br. 530/2016] Apelacionog suda od 10. decembra 2019. godine, podnela drugi zahtev KI49/20, kojim je osporila ustavnost gore navedene presude. Sud je u vezi sa drugim zahtevom KI49/20, odlučio 20. januara 2022. godine i ponovo utvrdio povredu člana 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava u vezi sa stavom 1. člana 6. (Pravo na pravično suđenje) EKLJP-a, zbog toga što presuda Apelacionog suda od 10. decembra 2019. godine nije ispunila standard koji pojedincu/ima garantuje "pravično suđenje" u skladu sa članom 31. Ustava u vezi sa stavom 1. člana 6. EKLJP-a, odnosno pravo na obrazloženu i razumnu sudsku odluku.

Treći (trenutni) zahtev KI183/23

13. Dana 30. marta 2023. godine, Apelacioni sud je u ponovljenom postupku, a uzimajući u obzir presudu Suda u slučaju KI49/20, doneo novu presudu [Ac. br. 530/2016], kojom je (i) odbio žalbu podnositeljke zahteva i (ii) potvrdio presudu [C. br. 19/2015] Osnovnog suda u Prištini - Ogranak u Lipljanu od 11. novembra 2015. godine.
14. U obrazloženju svoje presude, Apelacioni sud je, između ostalog, naveo: "Iz gore izloženog, Apelacioni sud prihvata ocenu i pravni zaključak prvostepenog suda kao pravilan i zakonit, zbog činjenice da nije utvrđeno da postoje povrede odredaba parničnog postupka, činjenično stanje je na pravičan i potpun način dokazano i pravično primenjeno materijalno pravo. Apelacioni sud ocenjuje da je do sada, ne samo u slučaju tužilaca već i u drugim slučajevima gde se svojina traži na osnovu održaja na društvenoj svojini, u odlukama Vrhovnog suda izražen stav da se na društvenoj svojini ne može steći pravo svojine održajem".
15. Dana 12. maja 2023. godine, podnositeljka zahteva je predložila Državnom tužilaštvu da podnese Vrhovnom sudu "zahtev za zaštitu zakonitosti" protiv presude [Ac. br. 530/2016] Apelacionog suda od 30. marta 2023. godine, zbog pogrešne primene materijalnog prava.
16. Dana 29. maja 2023. godine, Kancelarija glavnog državnog tužioca je obaveštenjem KMLC. br. 60/23, obavestila podnositeljku zahteva da nije našla dovoljan pravni osnov da podnese zahtev za zaštitu zakonitosti Vrhovnom sudu.

Navodi podnositeljke zahteva

17. Podnositeljka zahteva navodi da su novom presudom [Ac. br. 530/2016] Apelacionog suda od 30. marta 2023. godine, povređena njena prava zagarantovana članom 24.

[Jednakost pred zakonom] i članom 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava u vezi sa stavom 1. člana 6. EKLJP-a.

18. Podnositeljka zahteva precizno navodi sledeće: “Ovom odlukom prvostepenog i drugostepenog suda, povređen je Ustav Republike Kosovo i pravo na pravično i nepristrasno suđenje iz člana 31.1 i jednakost pred zakonom iz člana 24. Ustava, kao i član 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima i član 2. stav 1. tačka a) Zakona o zaštiti od diskriminacije, jer su tužioci aškalijskog porekla – manjina, dok im je iz istog (identičnog) pravnog osnova – kao izbeglice Republike Albanije, istovremeno data na korišćenje nepokretnost (kuća i zemljište) i isti sud je priznao pravo svojine porodici F.I. iz sela Muhadžer Babuš, po istom osnovu i od strane istog suda, priznato je pravo svojine porodici E.M., A.M., A.M., A.M. i F.D., koji svi iz sela Bregu i Zi, opština Lipjan, iz istog osnova i od strane istog suda, priznato je pravo svojine i porodici Bresa iz Malog Grackog, opština Lipjan, a po identičnom osnovu u pogledu činjeničnog i pravnog stanja, pravosnažnom odlukom priznato je pravo svojine i tužiocu Xh.H., iz sela Muhadžer Babuš, a te su presude priložene prethodnom zahtevu koji je upućen Ustavnom sudu (slučaj br. KI145/18 br. ref AGJ1408/14 Priština 13. avgusta 2019. godine) i slučaj KI 49/20 br. ref, AGJ 1962/22 Priština 17. mart 2022. godine). [...]”.
19. Podnositeljka zahteva navodi da je Apelacioni sud u novoj presudi izneo pogrešnu ocenu. Konkretnije, ona tvrdi da je Ustavni sud analizirao da je Apelacioni sud, u svojim prethodnim odlukama, priznao drugim tužiocima pravo svojine, u predmetima koji su identični po činjeničnim i pravnim okolnostima, dok je u njenom predmetu odlučio drugačije od sudske prakse.
20. Navodeći povredu u novoj presudi Apelacionog suda, podnositeljka zahteva ističe da: “Apelacioni sud nije uspeo da izbegne povrede koje je utvrdio Ustavni sud, pa je ponovo doneo odluku o odbijanju u ovoj stvari, ponovo postupajući suprotno napomenama Ustavnog suda i ponavljajući utvrđene povrede [...]. Apelacioni sud pogrešno ocenjuje da prethodne odluke ne predstavljaju sudsku praksu samo zbog toga što i Vrhovni sud nije odlučivao, a takva ocena je pogrešna zbog činjenice da su te odluke pravosnažne, a pravosnažna odluka predstavlja sudsku praksu bez obzira na to koja je sudska instanca donela i da li je zakonitost tih odluka ocenio Vrhovni sud ili ne”.

Relevantne ustavne i zakonske odredbe

USTAV REPUBLIKE KOSOVA

Član 24.

[Jednakost pred zakonom]

“1. Pred zakonom su svi jednaki. Svako ima pravo na jednaku zakonsku zaštitu, bez diskriminacije. 2. Niko se ne sme diskriminisati na osnovu rase, boje, pola, jezika, veroispovesti, političkog ili nekog drugog uverenja, nacionalnog ili društvenog porekla, veze sa nekom zajednicom, imovine, ekonomskog ili socijalnog stanja, seksualnog opredeljenja, rođenja, ograničene sposobnosti ili nekog drugog ličnog statusa. 3. Načelo jednakosti pred zakonom ne sprečava sprovođenje i usvajanje privremenih mera, neophodnih za zaštitu i napredak prava pojedinaca i grupa koje nisu jednake. Takve mere se mogu sprovesti samo do ostvarenja cilja radi kojeg su uspostavljene.”

Član 31.

[Pravo na pravično i nepristrasno suđenje]

“1. Svakom se garantuje jednaka zaštita prava pred sudom, ostalim državnim organima i nosiocima javnih.

2. Svako ima pravo na javno, nepristrasno i pravično razmatranje odluka o pravima i obavezama ili za bilo koje krivično gonjenje koje je pokrenuto protiv njega/nje, u razumnom roku, od strane nezavisnog i nepristrasnog, zakonom ustanovljenog, suda.”

EVROPSKA KONVENCIJA O LJUDSKIM PRAVIMA

Član 6. Pravo na pravično suđenje

„1. Svako, tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama, ili o krivičnoj optužbi protiv njega, ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim sudom, obrazovanim na osnovu zakona. Presuda se mora izreći javno, ali se štampa i javnost mogu isključiti s celog ili s dela suđenja u interesu morala, javnog reda ili nacionalne bezbednosti u demokratskom društvu, kada to zahtevaju interesi maloletnika ili zaštita privatnog života stranaka, ili u meri koja je, po mišljenju suda, neophodno potrebna u posebnim okolnostima kada bi javnost mogla da naškodi interesima pravde.

2. Svako ko je optužen za krivično delo mora se smatrati nevinim sve dok se ne dokaže njegova krivica na osnovu zakona.”

ZAKON O OSNOVAMA SVOJINSKOPRAVNIH ODNOSA (u primeni od 8. februara 1980. godine do 26. juna 1996. godine)

Član 20.

“Pravo svojine stiče se po samom zakonu, na osnovu pravnog posla i nasleđivanjem.

Pravo svojine stiče se i odlukom državnog organa, na način i pod uslovima određenim zakonom.”

Član 28.

“Savestan i zakoniti držalac pokretne stvari, na koju drugi ima pravo svojine, stiče pravo svojine na tu stvar održajem protekom tri godine.

Savestan i zakonit držalac nepokretne stvari, na koju drugi ima pravo svojine, stiče pravo svojine na tu stvar održajem protekom deset godina.

Savestan držalac pokretne stvari, na koju drugi ima pravo svojine, stiče pravo svojine na tu stvar održajem protekom deset godina.

Savestan držalac nepokretne stvari, na koju drugi ima pravo svojine, stiče pravo svojine na tu stvar održajem protekom 20 godina.

Naslednik postaje savestan držalac od trenutka otvaranja nasleđa i u slučaju kada je ostavilac bio nesavestan držalac, a naslednik to nije znao niti je mogao znati, a vreme za održaj počinje teći od trenutka otvaranja nasleđa.”

Član 29. [Brisan]

Član 33.

“Na osnovu pravnog posla pravo svojine na nepokretnost stiče se upisom u javnu knjigu ili na drugi odgovarajući način određen zakonom.”

Prihvatljivost zahteva

21. Sud prvo razmatra da li je zahtev ispunio uslove prihvatljivosti koji su utvrđeni Ustavom, dalje precizirani Zakonom i predviđeni Poslovníkom.

22. U tom smislu, Sud se prvo poziva na stavove 1. i 7. člana 113. [Jurisdikcija i ovlaštene strane] Ustava, koji propisuju:

“1. Ustavni sud odlučuje samo u slučajevima koje su ovlaštene strane podnele sudu na zakonit način.

[...]

7. Pojedinci mogu da pokrenu postupak ako su njihova prava i slobode koje im garantuje ovaj Ustav prekršena od strane javnih organa, ali samo kada su iscrpeli sva ostala pravna sredstva, regulisanim zakonom”.

[...]

23. Sud, takođe, razmatra da li je podnositeljka zahteva ispunila uslove prihvatljivosti koji su propisani članovima: 47. (Individualni zahtevi), 48. (Tačnost podneska) i 49. (Rokovi) Zakona, koji propisuju:

Član 47.
(Individualni zahtevi)

“1. Svaka osoba ima pravo da od Ustavnog suda zatraži pravnu zaštitu ukoliko smatra da njena Ustavom zagarantovana prava i slobode krši neki javni organ.

2. Osoba može da podnese pomenuti podnesak samo nakon što su iscrpljena sva ostala zakonom određena pravna sredstva”.

Član 48.
(Tačnost podneska)

“Podnosilac podneska je dužan da jasno naglasi to koja prava i slobode su mu povređena i koji je konkretan akt javnog organa koji podnosilac želi da ospori”.

Član 49.
(Rokovi)

“Podnesak se podnosi u roku od 4 meseci. Rok počinje od dana kada je podnosilac primio sudsku odluku. [...]”.

24. Što se tiče ispunjenosti ovih kriterijuma, Sud utvrđuje: (i) da je podnositeljka zahteva ovlašćena strana u smislu stava 7. člana 113. Ustava; i (ii) da ista osporava presudu [Ac. br. 530/2016] Apelacionog suda od 30. marta 2023. godine. Podnositeljka zahteva je takođe precizirala osnovna prava i slobode za koje navodi da su joj povređeni od strane Apelacionog suda, u skladu sa zahtevima člana 48. Zakona i podnela je svoj zahtev u skladu sa rokovima propisanim u članu 49. Zakona.
25. Pored gore navedenih kriterijuma, Sud takođe razmatra da li podnositeljka zahteva ispunila kriterijume prihvatljivosti koji su utvrđeni u stavovima (1) i (2) pravila 34. (Kriterijumi prihvatljivosti) Poslovnika, koji propisuju:

Pravilo 34.
(Kriterijumi prihvatljivosti)

“(1) Sud može smatrati zahtev prihvatljivim:

[...]

(d) Ako zahtev tacno razjašnjava i adekvatno iznosi činjenice i navode o povredi ustavnih prava ili odredbi.

(2) Sud može smatrati zahtev neprihvatljivim ako je zahtev očigledno neosnovan kada podnosilac/teljka zahteva nije dovoljno dokazao/la i potkrepio/la svoju tvrdnju.”

26. Sud, na osnovu okolnosti konkretnog slučaja, smatra da se zahtev ne može smatrati očigledno neosnovanim po ustavnim osnovama, kako je propisano stavom (2) pravila 34. Poslovnika, te se shodno tome, zahtev može proglasiti prihvatljivim za razmatranje merituma (vidi, takođe, predmet ESLJP-a [Alimučaj protiv Albanije](#), br. 20134/05, presuda od 9. jula 2012. godine, stav 144, kao i slučajeve Suda [KI75/21](#), podnosioci zahteva “*Abrazen LLC*”, “*Energy Development Group Kosova LLC*”, “*Alsi&Co. Kosovë LLC*” i “*BuildingConstruction LLC*”, presuda od 19. januara 2022. godine, stav 64; [KI27/20](#), podnosilac *Pokret VETËVENDOSJE!*, presuda od 22. jula 2020. godine, stav 43, i nedavno, [KI82/22](#) podnosilac zahteva *Valon Loxhaj*, presuda od 7. juna 2023, stav 59).
27. Shodno tome, Sud ocenjuje da zahtev podnositeljke zahteva ispunjava kriterijume za ocenu merituma.

Meritum zahteva

28. Sud podseća da se trenutni zahtev KI118/23 podnositeljke zahteva tiče ponovljenog navoda da Apelacioni sud nije uzeo u obzir nalaze Ustavnog suda u slučaju KI49/20, izražene u njegovoj presudi od 20. januara 2022. godine, radi otklanjanja i ispravljanja povreda njenih prava zagarantovanih Ustavom.
29. Polazeći od prirode trenutnog zahteva, odnosno suštine ustavne žalbe, Sud smatra da se navodi podnositeljke zahteva moraju oceniti u kontekstu prava na obrazloženu i razumnu sudsku odluku, kako je zagarantovano članom 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava u vezi sa stavom 1. člana 6. (Pravo na pravično suđenje) EKLJP-a, zbog činjenice da su prethodne presude Apelacionog suda proglašene ništavim upravo po ovom osnovu.
30. U kontekstu ocene navoda podnositeljke zahteva, Sud će primeniti standarde sudske prakse ESLJP-a, u skladu sa kojom je Sud, na osnovu člana 53. [Tumačenje odredbi ljudskih prava] Ustava, dužan da tumači Ustavom zajemčena osnovna prava i slobode.

A. Što se tiče prava na obrazloženu sudsku odluku, zagarantovanog članom 31. Ustava u vezi sa stavom 1. člana 6. EKLJP-a

i) Opšta načela

31. Garancije sadržane u stavu 1. člana 6. EKLJP-a takođe uključuju obavezu sudova da dostave obrazloženje za svoje odluke (vidi predmet ESLJP-a [H. protiv Belgije](#), br. 8950/80, presuda od 30. novembra 1987. godine, stav 53). Obrazložena sudska odluka pokazuje stranama da je njihov slučaj zaista razmotren. Uprkos činjenici da sudovi imaju određenu slobodu procene u pogledu izbora argumenata i odluke o prihvatljivosti dokaza, oni su u obavezi da opravdaju svoje postupke obrazlaganjem svih svojih odluka (vidi predmete ESLJP-a: [Suominen protiv Finske](#), br. 37801/97, presuda od 24. jula 2003. godine, stav 36, i slučaj [Carmel Saliba protiv Malte](#), br. 24221/13, presuda od 24. aprila 2017. godine, stav 73).
32. Niži sud ili državni organ, s druge strane, moraju dati takve razloge i obrazloženja koja će omogućiti stranama da efektivno iskoriste svako postojeće pravo na žalbu (vidi predmet ESLJP-a [Hirvisaari protiv Finske](#), br. 49684/99, od 25. decembra 2001, stav

- 30). Dakle, sudska praksa ESLJP-a naglašava da je suštinska funkcija obrazložene odluke da pokaže strankama da su saslušane. Štaviše, obrazložena odluka daje stranci mogućnost žalbe na nju, kao i mogućnost razmatranja odluke od strane žalbenog organa. Samo donošenjem obrazložene odluke može doći do javnog uvida u sprovođenje pravde (vidi, *mutatis mutandis*, predmet ESLJP-a *Hirvisaari protiv Finske*, citiran iznad, stav 30; *Tatishvili protiv Rusije*, br. 1509/02, presuda od 22. februara 2007. godine, stav 58; i *Suominen protiv Finske*, citiran gore, stav 37).
33. Član 6. EKLJP-a, kroz svoj stav 1, obavezuje sudove da daju obrazloženja za svoje odluke, ali to ne znači da je za svaki argument potreban detaljan odgovor (vidi predmete ESLJP-a *Van de Hurk protiv Holandije*, nr. 16034/90, presuda od 19. aprila 1994. godine, stav 61; *Garcia Ruiz protiv Španije*, br. 30544/96, presuda od 29. januara 1999. godine, stav 26; *Perez protiv Francuske*, br. 47287/99, presuda od 12. februara 2004. godine, stav 81). Da li je sud dužan da obrazloži zavisi od prirode odluke koju je doneo sud, a o tome se može odlučiti samo u svetlu okolnosti slučaja o kojem je reč: potrebno je uzeti u obzir, između ostalog, različite vrste podnesaka koje stranka može da podnese sudu, kao i razlike koje postoje između pravnih sistema zemalja u vezi sa zakonskim odredbama, običajnim pravilima, pravnim stavovima i iznošenjem i sastavljanjem presuda (vidi predmete ESLJP-a *Ruiz Toria protiv Španije*, br. 18390/91, presuda od 9. decembra 1994. godine, stav 29; *Hiro Balani protiv Španije*, br. 18064/91, presuda od 9. decembra 1994. godine, stav 27).
34. Međutim, ako je podnesak stranke odlučujući za ishod postupka, potrebno je da se na njega odgovori konkretno i bez odlaganja (vidi predmete ESLJP-a *Ruiz Toria protiv Španije*, citiran iznad, stav 30; presudu *Hiro Balani protiv Španije*, citirana gore, stav 28). Stoga, prema praksi ESLJP-a, nacionalni sudovi su obavezni da: a) razmotre ključne argumente strana (vidi predmete *Buzescu protiv Rumunije*, br. 61302/00, presuda od 24. avgusta 2005. godine, stav 67; *Donadze protiv Gruzije*, br. 74644/01, presuda od 7. juna 2006. godine, stav 35); b) da sa velikom rigoroznošću i posebnom pažnjom razmotri zahteve u vezi sa pravima i slobodama zagarantovanim Ustavom, EKLJP-om i njenim protokolima (vidi predmete ESLJP-a: *Fabris protiv Francuske*, citiran gore, stav 72; *Vagner i JMWL protiv Luksemburga*, br. 76240/01, presuda od 28. juna 2007. godine, stav 96).
35. Slično tome, u slučaju kada se radi o zahtevu da se dozvoli podnošenje žalbe, što je preduslov za postupak u višem sudu, kao i za eventualnu odluku, član 6. stav 1. se ne može tumačiti u smislu da nalaže detaljno obrazloženje odluke o odbijanju zahteva za podnošenje žalbe (vidi predmete ESLJP-a *Kukkonen protiv Finske* (br. 2), br. 47628/06, presuda od 13. aprila 2009. godine, stav 24; *Bufferne protiv Francuske*, br. 54367/00, odluka od 26. februara 2002. godine).
36. Pored toga, kada odbije žalbu, žalbeni sud može, u principu, jednostavno prihvatiti obrazloženje odluke koje je dao niži sud (vidi predmet ESLJP-a *García Ruiz protiv Španije*, citiran gore, stav 26; vidi, suprotno ovom, *Tatishvili protiv Rusije*, br. 1509/02, presuda od 9. jula 2007. godine, stav 62). Međutim, koncept pravilnog procesa podrazumeva da se domaći sud koji je dao usko objašnjenje za svoje odluke, bilo ponavljanjem obrazloženja koje je prethodno dao niži sud ili na drugi način, u stvari bavio važnim pitanjima u svojoj nadležnosti, što znači da je nije jednostavno i bez daljih napora prihvatio zaključke nižeg suda (vidi predmet *Helle protiv Finske*, br. (157/1996/776/977), presuda od 19. decembra 1997. godine, stav 60). Ovaj uslov je utoliko važniji ako strana u sporu nije imala mogućnost da usmeno iznese svoje argumente u postupku pred lokalnim sudom.
37. Međutim, apelacioni sudovi (na drugom stepenu) koji imaju jurisdikciju da odbiju neosnovane žalbe i da rešavaju činjenična i pravna pitanja u parničnom postupku, dužni

su da obrazlože zašto su odbili da odluče po žalbi (vidi predmet ESLJP-a [Hansen protiv Norveške](#), br. 15319/09, presuda od 2. januara 2015, stavovi 77-83).

38. Konačno, Sud se poziva i na svoju sudsku praksu gde konstatuje da obrazloženje odluke mora naglasiti odnos između konstatovanja merituma i odraza kada se uzmu u obzir predloženi dokazi s jedne strane, i pravni zaključci suda s druge strane. Presudom suda biće povređeno ustavno načelo sprečavanja samovolje u odlučivanju, ako dato obrazloženje ne sadrži utvrđene činjenice, relevantne zakonske odredbe i logičan odnos između njih (Ustavni sud, slučajevi: br. [KI72/12](#), *Veton Berisha i Ilfete Haziri*, presuda od 17. decembra 2012. godine, stav 61; i br. [KI135/14](#), *IKK Classic*, presuda od 9. februara 2016. godine, stav 58).

B. Ocena suda

i) Primena gore navedenih načela u okolnostima konkretnog slučaja

39. Sud podseća da je već u predmetima [KI145/18](#) i [KI49/20](#) dva puta odlučivao o istim navodima podnositeljke zahteva, nalazeći povredu prava na pravično suđenje jer presude Apelacionog suda nisu bile u skladu sa standardima obrazložene i razumne sudske odluke. Dakle, imajući u vidu da podnositeljka zahteva pokreće iste navode i protiv osporene presude [Ac. br. 530/2016] Apelacionog suda od 30. marta 2023. godine, Sud će se pozvati na relevantne delove ove presude i oceniti da li su ispravljene proceduralne povrede koje je Sud konstatovao u slučaju [KI49/20](#).
40. Sud podseća da je presudom [KI49/20](#), utvrdio povredu člana 31. Ustava u vezi sa stavom 1. člana 6. EKLJP-a, fokusirajući se na načelo neobrazložene sudske odluke, jer je Apelacioni sud potvrdio presudu [C. br. 19/2015] Osnovnog suda u Prištini-ogranak u Lipljanu od 11. novembra 2015. godine, a da uopšte nije tretirao navode podnositeljke zahteva. Sud u je u slučaju [KI49/20](#) zaključio: “*Apelacioni sud u presudi Ac.br. 530/2016, ponovo u potpunosti zanemario glavno pitanje na koje je trebao da pruži obrazloženje iako je ono bilo specifično, relevantno i vazno za podnosioca zahteva. U datim okolnostima može se reći da ovakvo obrazloženje kao što je sastavljeno u novoj presudi, nije sastavljeno pre svega u skladu sa nalazima iz presude KI145/18, a samim tim ono kao takvo nije ni u skladu sa obavezama iz člana 6, stav 1 EKLJP u odnosu na pravo na obrazloženu sudsku odluku. [...]*”.
41. Polazeći od svojih nalaza u slučaju [KI49/20](#), Sud primećuje da je Apelacioni sud u osporenoj presudi [Ac. br. 530/2016] od 30. marta 2023. godine, između ostalog, obrazložio: “*Ovaj sud, pojašnjava stranci koja tuži da se odluke koje je doneo prvostepeni sud ne mogu smatrati odstupanjem od sudske prakse, jer prvostepeni sud ni na koji način ne stvara sudsku praksu, odluke prvostepenog suda ocenjuju i dve više instance, Apelacioni sud i Vrhovni sud, u prvom stepenu o predmetu odlučuje sudija pojedinac, dok njegovu odluku ocenjuje veće od troje sudija na drugom stepenu i Vrhovnom sudu. Sudsku praksu stvara samo Vrhovni sud Kosova. U konkretnom slučaju, Apelacioni sud ne može prihvatiti odluku tužilaca kao odstupanje od svoje dosadašnje prakse u odnosu na odluku kojom su tužioci po tom predmetu stekli pravo svojine održajem na društvenoj svojini, jer je ovom sudu jasno da ista odluka nije prošla kroz tri stepena, konkretno u Vrhovnom sudu Kosova. Prvostepeni sud je i u ovom predmetu prvobitno usvojio tužbeni zahtev tužilaca kao osnovan, priznajući pravo svojine na društvenoj svojini sa održajem, , gotovo u istim činjeničnim i pravnim okolnostima kao slučaju na koji se tužioci pozivaju, međutim, ista odluka je ukinuta i vraćena na ponovno suđenje po rešenju Apelacionog suda Ac.br.1855/12 od 14.11.2014. godine, a nakon vraćanja na ponovno suđenje i odlučivanje, prvostepeni sud je pobijanom presudom, a postupajući po napomenama drugostepenog suda odbio je tužbeni zahtev tužilaca kao neosnovan, što znači da je odlučeno drugačije od Osnovnog*

suda, pa se ovo ne može prihvatiti kao odstupanje od njegove ranije prakse pod sličnim činjeničnim i pravnim okolnostima, jer prvostepeni sud ne stvara praksu”.

42. Sud, kao što je gore navedeno, pojašnjava da svojom presudom [KI49/20](#), od 20.01.2022. godine, nije preporučio izmenu odluke Apelacionog suda, u vezi sa pitanjima sticanja svojine kroz održaj, već je prepravljajući i otklanjanje povreda postupka konstatovanih predmetnom presudom, jer prethodne presude Apelacionog suda nisu ispunjavale standard obrazložene i razumne sudske odluke, u smislu člana 31. Ustava i stava 1. člana 6. EKLJP-a, zbog činjenice da Apelacioni sud nije dovoljno tretirao i opravdao relevantne navode podnositeljke zahteva u pogledu jednakog tretmana pred zakonom i doslednosti u donošenju odluka. Sud podseća da samo konstatuje povrede ustavnih prava i ne traži od redovnih sudova da drugačije odlučuju o meritumu predmeta, jer to nije u njegovom delokrugu. Ova nadležnost i dalje pripada redovnim sudovima.
43. U ovom kontekstu, Sud ponavlja da nije njegova dužnost da menja redovne sudove, koji su u boljoj poziciji da ocenjuju dokaze koji su im na raspolaganju, da konstatuju činjenice i tumače domaće pravo (vidi predmet ESLJP-a [Khamidov protiv Rusije](#), br. 72118/01, presuda od 15. novembra 2007. godine, stav 170). Sud ističe da je, kada je reč o konstatovanju činjenica i tumačenju zakona, “osetljiv” na supsidijarnost svoje uloge i da treba da bude oprezan u preuzimanju uloge činjeničnog suda, osim kada je tako nešto postalo neizbežno zbog okolnosti slučaja (vidi predmet ESLJP-a [Barbulescu protiv Rumunije](#), br. 61496/08, presuda iz 2017. godine, stav 129).
44. Dalje, Sud primećuje da je Apelacioni sud svoje zaključke zasnovao na principijelnim stavovima Vrhovnog suda, gde je ovaj poslednje pomenuti doneo odluku o pitanjima iste ili slične činjenične i pravne prirode, obrazlažući da: „*Prema Zakonu br. 06/L-054 o sudovima, u ovlašćenjima Vrhovnog suda, u članu 26., stavu 1., podstavu 1.4, propisano je da: „definisane principijelnih stavova, i davanje pravnih mišljenja i smernica za jedinstvenu primenu zakona od strane sudova na teritoriji Kosova.” Sudska praksa se posredno predstavlja kao izvor prava u slučajevima kada više sudske instance, u dužem vremenskom periodu u istim ili sličnim predmetima, donose iste odluke. Za slučaj tužilaca, ali i za druge predmete koji se odnose na sticanje svojine održajem na društvenoj svojini, do sada ne postoji odluka Vrhovnog suda koja je doneta u njegovu korist. U pregledu Vrhovnog suda u imovinskim sporovima, Vrhovni sud je u presudi Rev. br. 106/2015 i presudi Rev.br.344/2015 jasno rekao da se održajem ne može steći pravo svojine nad društvenom imovinom, a o zakonskim izmenama koje su izvršene 1996. godine, rok održaja za društvenu imovinu počinje da teče tek nakon stupanja na snagu izmena iz 1996. godine, s obrazloženjem da izmene Zakona o osnovama svojinskopravnih odnosa nemaju retroaktivno dejstvo, tako da tek od 1996. godine pa nadalje, bilo bi moguće računati zakonski rok za održaj stvari u društvenoj svojini, ali pod uslovima definisanim članom 28. citiranog zakona, za zakonit i savestan posed. Pored toga, Vrhovni sud Kosova je taj koji ima zakonsku nadležnost da utvrđuje načelne stavove, daje pravna mišljenja i smernice za jedinstvenu primenu zakona od strane sudova na teritoriji Kosova, a ne sudovi nižih instanci”.*
45. S tim u vezi, Sud se poziva na presudu Vrhovnog suda [[Rev. br. 165/2022](#)] od 6. jula 2022. godine, ova potonja je u sličnim predmetima kao i podnositeljke zahteva obrazložila: “*Navodi u reviziji da je tužilac u nesmetanom posedu zahtevane imovine i da je time stekao svojinu na osnovu održaja, odbijene su kao neosnovane. U vezi sa navodom u reviziji da je tužilac duže vreme bio u nesmetanom posedu, Vrhovni sud prihvata stav nižestepeni sudova i obrazloženje dato u konkretnom slučaju da se pitanjem poseda ne stvara imovinskopravni odnos niti pravo svojine, jer u katastarskim registrima stoji da je imovina u vlasništvu opštine Lipljan. U članu 29. ZOSPO-a bilo je predviđeno da se “Pravo svojine na nepokretnosti, u društvenoj svojini,*

ne može steći na osnovu održaja”. Članom 16. Zakona o izmenama i dopunama Zakona o osnovama svojinskopravnih odnosa (Službeni glasnik Jugoslavije, br. 29/96) ova zakonska odredba je ukinuta, odnosno član 29. ovog zakona i dozvoljeno je sticanje svojine održajem pod uslovima utvrđenim zakonom. [...]. Prema oceni Vrhovnog suda, pravna norma se uspostavlja da bi ubuduće regulisala pravne odnose i nije predviđeno da ova norma ima retroaktivno dejstvo” (vidi slučaj KI187/22, podnosilac *Elmi Mena*, rešenje od 5. novembra 2024. godine, stav 62).

46. Sa svega napred navedenog, Sud smatra da je Apelacioni sud, osporenom presudom [Ac. br. 530/2016] od 30. marta 2023. godine, sagledao suštinske navode podnositeljke zahteva, odgovorivši konkretno na pitanje koje se odnosi na doslednost u odlučivanju o pitanjima sticanja svojine savesnom državinom na osnovu održaja. Na osnovu navedenog, Sud ocenjuje da je Apelacioni sud u novoj presudi dao dovoljno, sveobuhvatno i konkretno obrazloženje u vezi sa pokrenutim navodom o nedoslednosti u odlučivanju u okolnostima podnositeljke zahteva koje je u sebi konzumiralo i njen navod o nejednakom tretmanu pred zakonom, u smislu člana 24. Ustava, koji nisu prethodno razmotreni pravično i u skladu sa pravom na obrazloženu i razumnu sudsku odluku od strane Apelacionog suda.
47. Iz gore navedenog, prilikom ocene navoda koji se odnose na povredu člana 31. Ustava u vezi sa stavom 1. člana 6. EKLJP-a, Sud smatra važnim da ponovo istakne opšti stav da “pravda” koja se zahteva u gore navedenim članovima nije “supstancijalna” pravda, već “proceduralna” pravda. Na praktičnom nivou, koncept “proceduralne pravde” znači: (i) mogućnost kontradiktornih postupaka/načelo proceduralne kontradiktornosti; (ii) mogućnost stranaka da u različitim fazama postupka, iznesu argumente i dokaze koje smatraju važnim za relevantni predmet; (iii) mogućnost efikasnog osporavanja argumenata i dokaza koje je iznela suprotna strana; i (iv) pravo da njihovi argumenti koji su, gledano objektivno, važni za rešavanje slučaja, budu saslušani i razmotreni od strane redovnih sudova na odgovarajući način (vidi, između ostalog, predmet ESLJP-a: [Barbera, Messeque i Jabardo protiv Španije](#), br. 10590/83, presuda od 6. decembra 1988. godine, stav 68; i slučajeve Ustavnog suda: [KI128/19](#), podnosilac *Artan Mala*, rešenje o neprihvatljivosti od 25. februara 2021. godine i [KI22/19](#), podnosilac *Sabit Ilazi*, rešenje o neprihvatljivosti od 7. juna 2019. godine, stav 42).
48. U ovom kontekstu, Sud smatra da je u slučaju podnositeljke zahteva Apelacioni sud poštovao sve gore navedene kriterijume. Podnositeljka zahteva možda i dalje nije zadovoljna ishodom suđenja. Međutim, njeno nezadovoljstvo ne može da podstakne argumentovanu tvrdnju o povredi osnovnih prava i sloboda zagarantovanih Ustavom (vidi predmet ESLJP-a [Mezotur-Tiszazugi Tarsulat protiv Mađarske](#), br. 5503/02, presuda od 26. jula 2005. godine, stav 21).
49. Sud takođe želi da podseti da član 31. Ustava i stav 1. člana 6. EKLJP-a obavezuju sudove da obrazlažu svoje odluke, međutim, ovo se ne može tumačiti na način da se od njih zahteva detaljan odgovor na svaki navod (vidi predmete ESLJP-a [Van de Hurk protiv Holandije](#), citiran gore; [Garcia Ruiz protiv Španije](#), citiran gore, stav 26).

Zaključak

50. Kao rezime, Sud zaključuje da je Apelacioni sud u presudi [Ac. br. 530/2016] od 30. marta 2023. godine: (i) dao pravni osnov i jasno objasnio zašto u slučaju podnositeljke zahteva ne može da očekuje drugačiji rezultat u odnosu na pravo sticanja svojine na osnovu održaja; i (ii) zašto pomenuti slučajevi nisu predstavljali sudsku praksu i izvor prava u ovom smislu. Štaviše, osporena presuda Apelacionog suda sadrži logične veze između pravnog osnova, obrazloženja i izvedenih zaključaka i kao takva ispunjava uslove obrazložene i razumne sudske odluke.

51. Shodno tome, Sud zaključuje da je presuda [Ac. br. 530/2016] Apelacionog suda od 30. marta 2023. godine u saglasnosti sa zahtevima člana 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava u vezi sa stavom 1. člana 6. (Pravo na pravično suđenje) EKLJP-a.

IZ TIH RAZLOGA

Ustavni sud, u skladu sa stavovima 1. i 7. člana 113. Ustava, u skladu sa članovima 20. i 47. Zakona i pravilom 48 (1) (a) Poslovnika, na svojoj sednici održanoj dana 5. novembra 2024. godine:

ODLUČUJE

- I. DA PROGLASI, jednoglasno, zahtev prihvatljivim za razmatranje;
- II. DA UTVRDI, jednoglasno, da je presuda [Ac. br. 530/2016] Apelacionog suda Republike Kosovo od 30. marta 2023. godine u saglasnosti sa članom 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje] Ustava Republike Kosovo i stavom 1. člana 6. [Pravo na pravično suđenje] Evropske konvencije o ljudskim pravima;
- III. DA DOSTAVI ovu presudu stranama i, u skladu sa stavom 4. člana 20. Zakona, objavi istu u Službenom listu Republike Kosovo;
- IV. DA UTVRDI da ova presuda stupa na snagu danom objavljivanja u Službenom listu Republike Kosovo, u skladu sa stavom 5. člana 20. Zakona.

Sudija izvestilac



Nexhmi Rexhepi



Predsednica Ustavnog suda



Gresa Caka-Nimani